

UDVARY SÁNDOR*

A jövő polgári perrendtartása madártávlatból

polgári perjog – nemperes eljárások – perköltség – bizonyítás – preklúzió

A polgári eljárásjogász szakmai közösség 2013 óta kisebb-nagyobb intenzitással foglalkozik a *polgári perrendtartás újrakodifikálásával*. Ez a nagyjából fél évszázadonként esedékes feladat bizonyos tekintetben a végéhez közeledik azzal, hogy az igazságügyi miniszter közzétette a polgári perrendtartás tervezetét,¹ megnyitva azt a társadalmi vitára, majd ezt követően a Kormány támogatásától függően a Parlament elé terjesztésre. A T/11900. számú törvényjavaslatot 2016. szeptember 2-án nyújtotta be az igazságügyi miniszter.² A szöveg tehát még egyáltalán nem kőbe vésett, számos fordulója volt azoknak az egyeztetéseknek és vitáknak, amikor kisebb-nagyobb változtatásokra kerülhetett sor, jelenleg a parlamenti vita zajlik. *A koncepcionális kérdések azonban várhatóan már nem változnak*. A tervezet ebből a szempontból alkalmas tehát annak megítélésére, hogy nagy vonalakban milyen perrendi szabályok fogják kormányozni a bírók és ügyvédek napjait, munkáját. A következő sorokban ezt kíséreljük meg, szükség szerint kritikai szemlélettel, illetve az üdvözlendő változásokra is felhíva a figyelmet.

* Dr. Udvary Sándor tanszékvezető egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Eljárásjogi Tanszék, udvary.sandor@kre.hu.

¹ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 2016. április 11. http://www.kormany.hu/download/c/4c/a0000/20160411%20Pp%20el%C5%91terjeszt%C3%A9s_honlapra.pdf#%21DocumentBrowse (2016. 05. 30.). A szöveg eredeti lezárása is ehhez a dátumhoz igazodott, azonban a törvénytervezet közzétételét követően megújult.

² T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, Budapest, 2016. szeptember. http://www.parlament.hu/folyamatban-levo-torvenyjavaslatok?p_auth=cUocZhrU&p_p_id=pairproxy_WAR_pairproxyportlet_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&pairproxy_WAR_pairproxyportlet_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=%2Finternet%2Fcppls%2Fogy_irom.irom_adat%3Fp_ckl%3D40%26p_izon%3D11900. (2016. 09. 20.). Jelen cikk szövege ezt már figyelembe veszi, azzal, hogy az eredeti koncepció mentén tárgyalja a tervezetet.

1. Általános észrevételek

A tervezet megfelelő módon támaszkodik a Kormány által 2015. január 14-én elfogadott koncepciójára,³ és igyekszik hasznosítani mindazt a munkát, amelyet a tudományos és szakmai közélet a *Kodifikációs Főbizottság* útján az 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat alapján összegyűjtött és az előterjesztő igazságügyi miniszter számára rendelkezésre bocsátott. Bár *számos szakmai vita övezte és övezi a még alakuló szöveget*, bár az előkészítés időtartama biztosan nem érte el *Plósz Sándor* több évtizedes munkájának hosszát, a szakmai észrevételeket becsatornázó kodifikációs folyamat – bízunk benne – alkalmas volt a 21. századi igényeknek megfelelő gondolati váz készítésére, amire később a minisztériumi szakemberek is megfelelően támaszkodhattak a tényleges szöveg elkészítésekor. Az első tervezet, a Kormány által elfogadott tervezet és a Parlament elé benyújtott tervezet áttekintése alapján általánosságban kijelenthető, hogy a jogalkotó igyekezett azokat az aggályokat figyelembe venni, amelyeket a véleményt nyilvánító személyek és szervezetek megfogalmaztak. A tanulmány lezárásának időpontjában is zajló parlamenti vita során is lehetőség van további jobbító javaslatok előterjesztésére és megfontolására.

1.1. A nemperes eljárások sorsa

Átfogó jelleggel fontos megemlíteni, hogy a polgári perrendtartás kodifikációja felvállalt módon nem a nemperes eljárásokra figyelemmel kezdődött és zajlott: *„A Kormány elrendeli a polgári perjog, ezen belül a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény átfogó korszerűsítésére irányuló munkálatok megkezdését. A felülvizsgálat közvetlen célja egy korszerű, a nemzetközi gyakorlatnak és elvárásoknak is megfelelő polgári perjogi törvénykönyv megalkotása, amely biztosítja az anyagi jogok hatékony érvényesítését.”*⁴

Annyi bizonyos, hogy épp elég feladat a perrendi szabályok újraalkotása, ami viszont a funkcionális hatály révén mindenképpen ki fog terjedni a nemperes eljárásokra is.⁵ A magunk részéről ezt – tudniillik hogy nem komplex polgári eljárásjogi, hanem „csak” perjogi kodifikáció zajlott – nem kárhoznatni kívánjuk, de arra fel kell hívni a figyelmet, hogy a nemperes eljárásokban mögöttesen alkalmazandó perjogi szabályok sok helyen *elvi jelentőségű változása* ma még *nem ismert hatást* fog gyakorolni a nemperes eljárások nagy tömegére is. Kevésbé talán a nagy önálló nemperes kódexekkel rendelkező eljárásokra, mint például a bírósági végrehajtás,⁶ a cégeljárás, a hagyatéki eljárás, bár itt is sok olyan pont lehet, ami még ismeretlen.

³ Az új polgári perrendtartás koncepciója <http://www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20%C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3ja.pdf> (2016. 07. 30.).

⁴ A Kormány 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozata a polgári perjogi kodifikációról.

⁵ VARGA István: Egység és sokféleség a perrendi kodifikációban – Egy új polgári perrendtartás szabályozási előkérdései. In: Németh János–Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. HVG-ORAC, Budapest, 2014, 32–33; SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: A nemperes eljárások és az új Pp. kapcsolata. In: Németh János–Varga István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. HVG-ORAC, Budapest, 2014, 610–618.

⁶ Fontos jelezni, hogy a tanulmány lezárásakor a végrehajtási eljárás kodifikációja is zajlott, amely immár figyelembe vette a perjogi kodifikáció állását.

Sokkal bizonytalanabb viszont számunkra az a jelentős változás, ami a *közigazgatási nemperes eljárások*ot illeti, hiszen ez a részterület leválik a polgári perrendtartásról, illetve ezek azok az eljárások, amelyeket mindössze az ismert fordulattal „*az ügyben a bíróság a nemperes eljárásban, a polgári perrendtartás megfelelő alkalmazásával dönt*”, utal ilyen útra a jogalkotó. Mivel a nemperes eljárások sajátosságait törvény általános jelleggel nem tartalmazza, azt a tudomány bizonyos mélységig kidolgozta, de a viszonyítási pont változása annál nagyobb hatást gyakorol a lényegében szabályozatlan nemperes eljárásra, minél kevésbé volt korábban speciális szabályokkal körbepátyázva. A keresetlevélhez kapcsolódó fokozott alaki követelmények, a tárgyalást megelőző iratváltás – a kétoldalú nemperes eljárásokban –, az osztott szerkezet még akkor is kihatással lesz a nemperes eljárásokra, ha azok jellemző sajátossága például éppen a tárgyalás mellőzése. A jogtudomány és a jogalkotás feladata az elfogadást követő és a hatálybalépést megelőző várható egy év során ezeknek a hatásoknak a feltérképezése és szükség esetén jogalkotási javaslat megteremtése lesz.

1.2. Az Alaptörvényhez való viszony

A saját korábbi kutatásaink alapján csak támogatni tudjuk, hogy a tervezet megalkotása során elsődleges szempontot jelentett *az Alaptörvény számos releváns rendelkezése*.⁷ Mindez záloga annak, hogy a tervezet a szakmai támogatáson túl rendelkezzen azzal a *közpolitikai és társadalmi háttérrel*, amely az *igazságszolgáltatási rend működtetéséhez* elengedhetetlenül szükséges.

Egyetértünk azokkal a fő célokkal is, amelyeknek megvalósítását a tervezet maga elé tűzi, így a *perhatékonyság növelésével*, annak elsődleges eszközével, az osztott perszerkezet visszavezetésével, a *fokozott professzionalitást* a kötelező perbeli képviselet szélesítésével megvalósító rendelkezésekkel. E körben mindazonáltal jelezzük: a gondos jogalkotói mérlegelés ellenére előfordulhat, hogy a társadalmi-anyagi körülmények miatt ezt egyesek terhes intézkedésként fogják fogadni. Fontos, hogy *az elért társadalmi szolidaritás szintje ne csökkenjen*,⁸ így ha a szélesedő kötelező jogi képviseletből hátrányok származnának, akkor azt indokolt lehet költségkedvezmények biztosításával enyhíteni. Továbbá megfontolandónak tartjuk, hogy az egyházi fenntartású intézmények részére – társadalmi küldetésük és szerepvállalásuk elismeréseként – biztosított illeték- és költségkedvezmények további személyi körök részére is indokoltnak tekinthetők.

⁷ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 228–229. §§; T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, 233–234. §§.

⁸ SZÉKELY János: A kötelező jogi képviselet és alkotmányossága Magyarország és Románia polgári perjogában. *Jogtudományi Közlöny*, 2016/6, 317–318.

2. Megjegyzések egyes tételes rendelkezésekhez

Előbb a tervezet, majd a törvényjavaslat immár arra is lehetőséget ad, hogy a *tételes rendelkezéseken keresztül nyerjünk képet* arról, hogy a jogalkotó miként kívánja megvalósítani a koncepcionális célokat, milyen módon váltja aprópénzre azokat a kompakt elvi tételeket, amelyek a perrend általános irányvonalát meghatározzák. Az egyes rendelkezések közül azokat említjük, amelyek *tekintetében jelentősebb észrevételünk merült fel*.

Összességében a kódex szövegezését érthetőnek – még ha bizonyos részeken nehezebbnek és összetettebbnek is – találjuk. *A perjogi jogalkotás két irányba indulhatott volna*: egyik oldalon a *lakonikus magiszabályokat tartalmazó perjog* lett volna, a másikon a részletezőbb, *ernyőszerű jogalkotás*, amely igyekszik minél több várható esetet feltérképezni és lefedni. Az elsöre kiváló példa a választottbírói eljárási rend, ami a magasan képzett bírók számára inkább csak irányvonalakat szab az eljárás tekintetében is; valamint eleve a felek egyezhetnek meg eljárásuk szabályaiban, vagyis a törvényi minimumszabályok feletti eljárási szabályzatok legjobb esetben is szubszidiárius jellegűek. Bár nyilvánvaló számunkra, hogy az ilyen eljárási rend a professzionális szereplők számára ideális, *a contrario*, a hétköznapi, átlagos műveltségű és perjogi kultúrával rendelkező tömegek számára nem feltétlenül megfelelő. Annyit nyilvánvalóan bizonyít az ilyen típusú szabályozás, hogy komoly szakmai közreműködéssel a leegyszerűsített eljárási szabályok is megfelelően biztosítják a legfőbb célt: a jogviták gyors és tisztességes eldöntését.

A másodikként említett, a részletező stílus inkább jellemző *modern kori perjogi jogalkotásunkra*, és nem feltétlenül mutat előnyös jellemzőket a hatályos Pp. módosításai során a túlzó módon részletes megoldások bevezetése. Ugyanakkor azt sem szabad elfeledni, hogy *a kétséget kizáró perjogi szabályok*, amelyek iránt úgy a bírói kar, mint a képviselői hivatásrend felől érkezett igény, az *eljárási jobbiztonság* megvalósítására inkább alkalmasnak tűnhetnek. A 21. században, amikor az Európai Unió és az Európa Tanács szervei, különösen például az Emberi Jogok Európai Bírósága felől is számos eljárásjogi impulzus érkezik, egyre nehezebb amellet érvelni, hogy például az észszerű idő követelménye megtartását elegendő egy általános felhívással biztosítani. Emiatt szinte *kényszerpályának tűnik*, hogy a jogalkotó az általános perjogi vázra egyre több apró garanciát, határidőt, eljárási szankciót aggat, bízván abban, hogy azok összességében és egészükben alkalmasak a szétágazó nemzetközi követelmények megtartására.

Ezek miatt nem véletlen, hogy *a tervezet sem lép vissza terjedelemben a korábbi Pp.-hez képest*, annak ellenére, hogy több különös pertípust – a koncepcióval egybehangzóan, általunk is támogatott módon – megszüntet.⁹ A keresetlevélhez kapcsolódó követelmények a maihoz képest sokkal részletezőbbek, csakúgy, mint az elsőfokú tárgyalás előkészítésével, a perfelvétellel kapcsolatos rendelkezések. Mindkettő *érthető az előző trend fényében*, bár meg kell említeni *bizonyos kritikus hangokat* is például a perfelvételi szakasz strukturálásával kapcsolatban. Itt valódi

⁹ Így megszűnik a kisértékű perek és a kiemelt jelentőségű perek csoportja. Lásd erről VARGA: i. m., 37–41.

elvi kérdésként merült fel, hogy a keresetlevél csak idézés iránti kérelem-e,¹⁰ vagy a perelőkészítés írásbeli szakaszának egy kulcsfontosságú dokumentuma. A kérdés a tervezet alapján az utóbbi javára látszik eldőlni. A válasz helyességét a tapasztalatok azonnal meg fogják mutatni, a magunk részéről nem lennének meglepve, ha különbözne az eredmény a bemeneti szintektől függően. *Különböző elvárásokkal* tekint ugyanis a jogalkotó a törvényszék előtt, ill. a járásbíróóságok előtt induló perekre, azok szakmai szintje szempontjából.

Elismerve a *törvényszéki perrend fokozott professzionalitását*, jelezzük, hogy a járásbíróóság előtt induló pereknél a jogi képviselő nélkül eljáró felek alapvetően ugyanazt a néha bonyolult és komplex szöveget lesznek majd kötelesek alkalmazni saját ügyükben, ráadásul figyelembe véve a járásbíróósági eljárásra irányadó – ugyan egyszerűsítő, de – kivételeket. Amennyiben a törvényszéki elsőfokú perrend szövege komplikáltsága enyhíthető volna, az a járásbíróósági eljárásra is kihatna, ami a jogban járatlan feleket nagyban segítené.

Azt is meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a jogalkotás ezen fázisában a *tervezetnek már van önálló dinamikája*, az egyszerűsítési javaslatot immár konkrét rendelkezésekhez kellene kapcsolni. Ebben viszont egyből megjelenik az a veszély, ami egy kódex változtatásában mindig megtalálható: *a belső koherencia megszűnésének veszélye*. Ha vannak is kritikus hangok a tervezettel szemben, azt biztosan el kell ismernünk, hogy a tervezet igyekszik megfelelni a belső koherencia követelményének az általa választott elvi alapvetéseknek megfelelően. A szövegben alkalmazott egyszerűsítéseknek tehát erre a belső logikára is figyelemmel kell megtörténni. Nem feledve ezt a felelősségteljes hozzáállást, ilyen javaslatot csak ott kívánunk a jövőben tenni, ahol meglátásunk szerint jogértelmezési eszközökkel fel nem oldható problémát látunk.

2.1. Alapelvek

Az *alapelvek* tematizált elhelyezésével egyetértünk és kifejezetten üdvözljük az *igazmondási kötelezettség* felekre nézve kötelező bevezetését. Egyházi intézmény oktatójaként csak támogatni tudjuk azt az elvárást, amely az *igazmondás erkölcsi parancsát joggá transzformálva* fogalmaz meg zsinórmércét a társadalom, a perlekedők felé. A társadalom erőforrásait használó igazságszolgáltatási rendszer csak jóhiszeműen használható és egyben hatékonyan kell azt működtetni, amihez a pereskedők azzal is hozzá tudnak és kötelesek járulni, hogy hazugsággal, hamis információval nem hátráltatják a bíróságok hatékony munkavégzését. *Az erkölcsi parancs így nemesedik jogi parancssá.*

Ugyanakkor itt olyan aggályt is felvetett a tervezet, amelynek megoldásához a bevett jogértelmezési módszerek elégtelennek bizonyulhatnak. Ezen eredeti aggályunkat, mint látható lesz, a törvényjavaslat már enyhíteni próbálta. A tervezet 5. § (2) bekezdése fogalmazza meg az igazmondási kötelezettséget, amely szerint

¹⁰ MAGYARY Géza–NIZSALOVSKY Endre: *Magyar polgári perjog*. Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1939, 343–347.

„[a] felek tényállításaikat és egyéb, tényekre vonatkozó nyilatkozataikat a valóságnak megfelelően kötelesek előadni”. Az erkölcsi parancs viszont csak akkor válik jogilag értékelhetőként, ha a jogi norma általános szerkezetének (hipotézis, diszpozíció, szankció)¹¹ megfeleltethető. Persze az eljárásjogi normák a lehető legtrikábban tartalmazzák ezt a hármas tagolást oly kompakt szerkezetben, ahogy azt az iskolai példák érzékeltetik,¹² de nem is szükséges ez a norma teljességéhez, ha a kódex egészéből nyilvánvalóvá válik az előfeltétel, a jogi parancs és a jogkövetkezmény, akkor a norma teljessége fennáll.

Esetünkben az igazmondási kötelezettség megsértésének jogkövetkezmenyei paragrafuscím alatt a tervezet 16. §-a a következőként rendelkezik: „(1) A bíróság pénzbírsággal sújtja azt a felet vagy képviselőt, aki akár a tárgyaláson, akár valamely periratban önhibájából a) az ügyre vonatkozó olyan tényt állított, amelyről bebizonyosodik, hogy valótlan, b) az ügyre tartozó olyan tényt tagadott, amelyről bebizonyosodik, hogy igaz, c) nyilvánvalóan alaptalanul hivatkozott valamely bizonyítékra, vagy d) olyan tényekre vonatkozó nyilatkozatot tesz, amelyről bebizonyosodik, hogy az abban foglaltak nem felelnek meg a valóságnak. (2) A bíróság az igazmondási kötelezettség megsértésével okozott költségek megtérítésére is kötelezheti a felet a pénzbírság megfizetésére kötelezésen felül.”

Első – felületes – olvasásra a norma szerkezete teljes, hiszen előírja a meghatározott alanyi kör számára a követendő magatartást, és elmulasztásához szankciót kapcsol. Azt az *elméleti aggályt*, amely szerint a 16. §-ban előírt szankcionálandó magatartások köre szűkebb, mint az 5. §-ban előírt általánosabb (bár azért szűkített tárgyi hatályú) igazmondási kötelezettség, a magunk részéről nem tartjuk problémásnak, jogértelmezéssel feloldhatatlanul aggályosnak. A 16. § tárgyi hatályából visszafelé következtetve egyértelmű, hogy a jogalkotó az ott szereplő magatartásokat tekinti szankcionálandónak, ergo az igazmondási kötelezettség ennél szélesebb köre *lex imperfecta* – amint erre a sokat tapasztalt jogi képviselők maguk is rá fognak jönni igen hamar.

Amit viszont már *aggályosnak találtunk*, az a rendelkezés személyi hatálya, a normahipotézis eleme. Az 5. § a felek számára írja elő az igazmondási kötelezettséget, a 16. § már a felek és a képviselők tekintetében rendeli büntetni e kötelezettség megsértését. Formállogikai szempontból ellentmondásosnak tűnik, hogy a képviselők tekintetében olyan „kötelezettség” megsértését kívánja szankcionálni a jogalkotó, amely kötelezettség a hipotetikus normarésznél nincs is előírva ezen alanyok számára.

A kérdés tehát a *jogalkotó szándéka*: vajon elképzelhető-e, hogy a jogalkotó kizárólag a felek irányában kíván szankcionálható, tehát teljes normát alkotni az igazmondási kötelezettség tekintetében?

A ma hatályos Pp.-nkben a jogalkotó *rosszhiszemű pervitelként rendeli szankcionálni* – általános igazmondási kötelezettség előírása nélkül – lényegében ugyaneze-

¹¹ TAMÁS András: *Legística. A jogalkotástan vázlatja*. PPKE JÁK, Budapest, 1999, 94–96; SZABADFALVI József: A jogszabály. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 1995, 57–63.

¹² Tipikus példa a következő: „Aki más megől, büntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 160. § (1) bekezdés.

ket a magatartásokat. A Pp. mai 8. §-a így ugyanúgy teljes normaként funkcionál: a felek és képviselők kötelesek jóhiszeműen eljárni, a rosszhiszemű pervitel tilos, és annak meghatározott formái kifejezetten büntetendők. A rendelkezés személyi hatálya alapvetően tiszta:¹³ a felek és képviselők kötelesek tartózkodni a tilalmazott magatartásoktól, vagy szembesülni a szankciókkal. Mivel nincsen közbevetett alapelvi kategória – tudniillik az igazmondási kötelezettség –, a norma teljessége fennáll.

A *személyi hatály korlátozottságának problémáját* éppen az igazmondási kötelezettség mint fogalom közbevetése okozta a tervezet formájában. Ha az igazmondási kötelezettség megsértését kívánja szankcionálni a jogalkotó a 16. §-ban, akkor azt csak azokra nézve teheti meg, akikre nézve azt előírta. Márpedig azt csak a felekre nézve írta elő, ezen a soron tehát a képviselő nem tűnik szankcionálhatónak. *Jogpolitikailag viszont indokolatlannak tűnik*, hogy a korábban szélesebb személyi körben előírt szankció a jogpolitikailag nemkívánatos magatartást immár csak szűkebb körben fenyegetse. Ráadásul akkor vennénk le a képviselők válláról ezt a terhet, amikor az általános törvényszéki hatáskör és kötelező jogi képviselő előírásával éppen szélesíti a jogalkotó azoknak az eljárásoknak a körét, amelyben ügyvéd (jogi képviselő) részvétele kötelező, és éppen azzal az általános indokkal, hogy így jobban biztosítható az eljárások szakszerűsége.

Megítélésem szerint emiatt jogpolitikailag nehezen lenne indokolható a ma még rosszhiszemű pervitel alatt büntetni rendelt kötelezettségek személyi hatálya alól a képviselőket kivenni. Ugyan a tervezet indokolása jelzi, hogy ezt szándékosan választja le a jogalkotó a rosszhiszemű magatartás tilalmáról,¹⁴ az általunk felvetett problémát azonban – ahogy azt az előző pontban jeleztük – az indokolásból nem tudjuk megnyugtatóan, kiterjesztő jogértelmezéssel megoldani. Itt tehát, ha a valódi jogpolitikai szándékról szóló feltételezésünk helyes, jogalkotói lépés válhat szükségessé.

És bizonyos lépés történt is: a tervezet átdolgozásával megszületett törvényjavaslat immár kiveszi az alapvető szabályok sorát a szövegből, és egyes pontjait beépíti az alapelvi fejezetbe. Ekként az igazmondási kötelezettséget tartalmazó, megváltozott számozású 4. § tartalmában is kiegészült, és a felet fenyegeti az igazmondási kötelezettség megsértésének jogkövetkezményeivel. A jóhiszemű eljárás követelményét előíró 5. § pedig kiegészült a megsértését szankcionáló bekezdéssel, és ez szélesebb, a jogi képviselőt is felölelő személyi körre teszi szankcionálhatóvá a rosszhiszemű perceselexményeket. Az, hogy a rosszhiszemű perceselexmények nincsenek felsorolva, talán fog némi kezdeti zavart okozni a jogalkalmazásban, de várható, hogy a korábbi példálózó felsorolás tovább fog élni, és a bírói gyakorlat azt további esetekkel fogja bővíteni. A jogalkotó tehát úgy tűnik, még az elfogadás előtt reagált az általam megfogalmazott aggályokra.

¹³ Bár a „per egyéb szereplői” fordulat a fenti aggályhoz hasonló kérdést felvet, de ez a joggyakorlatban nem mutatkozott problémásnak: közzétett bírósági gyakorlata nincsen. Ráadásul a hatályos Pp. 8. § (4) bekezdése tartalmaz rendelkezést a más személyekre is, így kijelenthetjük, hogy bizonyos elemei a rosszhiszemű pervitelnek náluk is szankcionálандók. Ekkor már csak az a mélyen elméleti kérdés merül fel, hogy egyáltalán pervitelt folytatnak-e ezek a személyek, de ezen a jogalkotó 1999-ben túllépett.

¹⁴ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 243. §.

2.2. Az értelmező rendelkezések

Talán csekély súlyú és öncélú kritikának tűnhet, de az *értelmező rendelkezések elhelyezése* szokatlan. Bár nem nélküli a logikát, és ismeretes más, kisebb jelentőségű törvényekben, a Pp. tradicionális felépítéséhez mégis idegen ez az elhelyezés. Egy olyan időtállóknak szánt törvényműnél, amely bevallottan a múltbeli példákából, azok helyesként és tartósként elfogadott elemeiből is építkezik, véleményünk szerint a hagyománytisztelet nem öncélú. Éppen ezért az értelmező rendelkezések elhelyezésének megváltoztatását megfontolásra ajánljuk, a történeti előzményekre is tekintettel inkább a kódex végén tűnne megfelelőnek azok elhelyezése. Még akkor is örömmel vennénk ezt a történetileg is megalapozott megoldást, ha a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 60. §-a nem hagy sok mozgásteret a jogalkotónak, legalábbis a szöveg előterjesztőjének: az általános részben kell elhelyezni az egész törvényre kiterjedő értelmező rendelkezéseket. A törvényalkotó azonban a szabályosan megszerkesztett tervezetet indokolt esetben még megváltoztathatja.

2.3. Néhány perköltségviseléssel kapcsolatos szabály

2.3.1. A költség megfizetése, előlegezése vagy viselése

A *költségviselés rendje* körében a törvény új fogalmat látszik bevezetni: a *megfizetés* kategóriáját. A magunk részéről némi fogalmi zavart véltünk felfedezni a tervezet 86. §-a, illetve 89–100. §§-ai tekintetében. A 86. §-ban ugyanis a törvényalkotó az előlegezés fogalmát határozza meg, és annak két módját definiálja: „A bíróság a perben nem álló személynél felmerült, e törvény szerinti *költség megfizetéséről* (előlegezés) rendelkező határozatában arra kötelezi az e törvényben megnevezett felet, hogy a költséget a személynek közvetlenül *fizesse meg*, vagy – ha az célszerűnek látszik – elrendeli, hogy a költség összegét a bíróságnál helyezze letétbe.” Az előlegezéshez rendelt szó tehát a költség megfizetése.

Ezt követően a tervezet 89–100. §§-ai között már a mai terminológia szerint a költségek végleges rendezése, a viselés kérdését tárgyalja a tervezet. Itt is azonban a *megfizetés* szót használja ebben a kontextusban, ugyanúgy, mint az előlegezésnél. Így a tervezet 89. § és 90. § (1) bekezdése a következő szabályozást adja: A fél a perköltsége *megfizetését* költségjegyzék benyújtása útján kérheti. A bíróság az e törvény szerint arra köteles felet az eljárást befejező határozatban kötelezi a megállapított perköltség *megfizetésére*. A további szakaszok hasonló értelemben rendelkeznek a költségek végleges rendezéséről.

A *megfizetés* kétszeri használata így mindenképpen zavaró, hiszen egyszerre definíciós eleme a költség előlegezésének, illetve a ma használatos „viselés”, vagyis valamely fél végleges terhére esése kategóriáját is jelentené. Elsőre úgy tűnne, hogy a megoldáshoz elegendő a 86. § (1) bekezdésében elhagyni a kiemelt szót, hiszen ezzel az előlegezés szó saját magával lenne definiálva – ami véleményünk szerint nem lenne szokatlan, és a bevett gyakorlat továbbra is tudná értelmezni az

időleges költségrendezést. Megjegyezzük, hogy a tervezet átdolgozásával megszületett törvényjavaslat már csakugyan így tesz, és 78. §-ában már nem használja a zavaró kifejezést.

Ez azonban *nem feltétlenül rendezné a megfizetés mint viselés fogalmával kapcsolatos lényegesebb aggályt*, ami ugyan extenzív értelmezési módszerekkel kiküszöbölhető, de mindenképpen világossá kell tenni. A perköltség viselésének mai rendje szerint a pernyertes fél költségét a pervesztes viseli, nincs ez máshogy a tervezet 91. §-a szerint sem, amely úgy rendelkezik, hogy a pernyertes fél perköltségét – a törvény eltérő rendelkezésének hiányában – a pervesztes fél fizeti meg. A jogszabályi környezet azonban már más. A tervezet jelentős újítása, hogy a perköltségről csak kifejezett kérelemre, felszámítás iránti kérelem előterjesztése és igazolása után dönt a bíróság, amely felszámítás értelemszerűen a pernyertesnek bizonyult fél költségeit fogja érinteni. A végső pernyertes költségeiben a bíróság marasztalja a pervesztest.¹⁵ A pervesztes fél előlegezett költségeit azonban nem érinti ez a döntés, így azok, amelyek korábban a viselési terminológia alatt a perköltség részeként, de a terhén maradtak, *bizonytalan státuszba kerültek*. A bíróság a végül pervesztes fél felszámítási kérelmét külön elutasítani köteles? Vagy az ítéletbe foglalt döntés, ami a pernyertes javára rendelkezik a felszámításról, implikálja ezt a döntést is? Utóbbi nem tekinthető határozott döntésnek.

A kérdés abból a szempontból válhat lényegessé, hogy a pervesztes terhén maradó költség, bár annak megfizetéséről valóban nem kell rendelkezni ma sem, attól még perköltség, annak könyvviteli sajátosságaival együtt. Abban az esetben, ha a bíróság nem rendelkezik külön a vesztes terhén maradásról, a pervesztes (tegyük fel cég) attól esik el, hogy számviteli politikájának megfelelően a helyes soron számolja el ezeket az elemeket, hiszen bírósági döntés nem érinti ezeket a megfizetni nem rendelt költségeket. Egyáltalán perköltség az ilyen költség? A perköltség fogalmába¹⁶ beleérthető a pervesztes félnél felmerült és/vagy előlegezett költség is, de a gyakorlatban komoly zavart okozhat, ha a pervesztes fél felszámítási igénye nem kerül verifikálásra, még akként sem, hogy a perben az tényleg felmerült, de a pervesztes terhén maradt. Erre a felszámítási kérelmet elutasító végzés is megfelelő lenne, az azonban a perköltségről szóló pozitív döntés tükrében szükségtelennek tűnik.

Mindezek miatt megfontolásra ajánlottuk a *bevett terminológiára való visszatérést*: a költségek előlegezése és a perköltség viselése kettősségét indokolatlan a költségek megfizetése fogalmával felváltani.¹⁷ Örömmel konstatáltuk a törvényjavaslat olvastán, hogy ez a *terminológiai pontosítás* meg is történt: a törvényjavaslat 81. §-a már a perköltség megtérítéséről szól. Aggályunkat tehát a jogalkotó szintén időben orvosolta.

¹⁵ Bizonyos kivételektől eltekintve, amit a tervezet a maihoz nagyban hasonlóan rendez.

¹⁶ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 86. §.

¹⁷ A fogalom egyébként vélhetően a végrehajtási költségek előlegezésével kapcsolatos joghézag kipótlása miatt került be a jogrendszerbe – perjogba való visszajutása azonban indokolatlan volna.

2.3.2. A perköltség megváltozott fogalma

A *perköltség fogalmánál* maradva még, a tervezet 86. §-a elejti a ma ismert fogalomból a *jóhiszeműen és célszerűen* okozást mint definíciós elemet. A törvényjavaslat 80. §-a fenntartja ezt a megoldást. Az *okozati összefüggésnek* persze továbbra is fenn kell állnia a pervittel, és a tervezet ezt a „szükségképpen” fordulattal nyomatékosítja; az a mérlegelés azonban, ami eddig megillette a bíróságokat, tudniillik, hogy a költség jóhiszemű és célszerű volt-e, már nem fogja megilletni a bírót.

A tervezet indokolásának vonatkozó része nem ad számot arról, hogy a szabályozás miért ejtené el ezt a definíciós elemet. Kétségtelen, hogy *értelmezési margó*t hoz a törvénybe, amikor a bíróságok és a képviselők számára, ezáltal az eljárási jogbiztonság számára is a tiszta és világos szabályok lennének kívánatosak. A magunk részéről azonban úgy véljük, hogy szükség lehet ilyen *mérlegelési margóra*. A bíróság a felszámítás rendjén belül vizsgálhassa, hogy a pernyertes fél is célszerűen bízott-e meg két jogi képviselőt, a képviselő célszerűen járt-e el annyi munkaóra felszámításával, jóhiszemű volt-e a sokszoros tanúbizonyítási indítvány stb. Kétségtelen, hogy az ügyek garmadája ilyen értelmezési margó nélkül fog eldőlni. *A társadalmi igazságosság*, amelyet a bíróság a perköltség felett való döntésben is tud érvényesíteni, szükségessé tenné azt, hogy a felek magatartását e tekintetben is vizsgálhassa az állam. Különösen azért, mert az igazságszolgáltatási rendszer igénybevételével nemcsak maguknak okoznak költségeket, de az adófizető állampolgároknak is.

2.3.3. A perköltség mint kártérítés

Újszerű és a kodifikációs szakmai testületek által is javasolt megoldás, hogy a *perköltség szabályozásának a teljes körű kártérítés elvi alapjain kell nyugodnia*.¹⁸ Ehhez igazodik a tervezet 88. § (1) bekezdésének *b)* pontja, amely „*a perrel okozati összefüggésben [...] szükségképpen felmerült [...] bekövetkezett bevételkiesést is perköltségként tételezi*”. Nem vitatva a szakértői testületek álláspontját, amelyet az igazságügyi miniszter tervezete tételes jogba kíván iktatni, annak *praktikus nehézségei* számosak lehetnek. Így felmerül, hogy a bevételkiesés – amelyet ha kártérítésként érvényesítenének, mértéke és okozati összefüggése extenzív bizonyítást igényelne – vajon milyen mélységű bizonyítást fog igényelni, ha a perköltség részeként érvényesítik. Ha kártérítés, akkor ugyanolyan bizonyossági szintig kellene eljutni annak tekintetében is a bíróságnak, ugyanakkor ez lassítaná a per eldöntését, *ellentmondva a perhatékonyság központi jogpolitikai céljának*.

Ezek persze részben az újdonságtól való félelmek is talán e sorok szerzője részéről, amivel minden kódex megújulásánál meg kell birkóznia. Az aggály azonban – úgy véljük – legitim. A bíróságoknak, különös figyelemmel az előző pontban a jóhiszeműség és célszerűség kapcsán kifejtett gondolatainkra, különös gondot kell majd fordítania az indokolatlan, alaptalan *lucrum cessans* kiszűrésére, ami anyagi jogkérdésként sem egyszerű, hát még egy mellékes perjogi kérdésként.

¹⁸ Az új polgári perrendtartás koncepciója, 87. §.

E körben pedig ismét úgy tűnik, a *jogalkotó osztotta aggályunkat*. A törvényjavaslat 80. §-a immár nem a *bevételkiesést* mint polgári jogilag értékelhető fogalmat, hanem a *keresetkiesést* tekinti a perköltség részének. Így az általam előbb hangoztatott aggályok elhalványulnak, mivel nem teljes kártérítési alapon, hanem a keresetként nem jelentkezett bevételek megtérítésére terjedhet ki a perköltség felszámítása. Ez egyben azt is jelenti véleményünk szerint, hogy ez a szabály csak a *természetes személyekre* fog vonatkozni, mivel keresményük csak nekik lehet, jogi személyeknek nem. Ezt a változtatást a fentebbiek tükrében helyeseljük.

2.4. Határidő órákban

A határidők számításánál helyesnek tartjuk, hogy a jogalkotó a perjogi kódexben rendezze az *órákban számított határidők számításának módját*. Ugyanakkor meglátásunk szerint nemcsak azt a helyzetet kellene rendezni, ha a határidő utolsó napja esik munkaszüneti napra,¹⁹ hanem *mutatis mutandis* azt is, ha az *órákban számított határidő lejárata* esik hivatali időn kívülre. Ennek egyik lehetséges módja volna, hogy a napokban megállapított határidőhöz hasonlóan a következő munkanapig – például annak kezdetéig vagy annak kezdete után egy óráig – meghosszabbodik a határidő. E körben is örömmel konstatáltuk, hogy a jogalkotó a törvényjavaslat 146. § (6) bekezdésében maradéktalanul figyelembe vette a szerző ezen aggályait, és beépítette az órákban megállapított határidő lejáratának megfelelő szabályozását.

2.5. A beavatkozó iratbetekintési joga

A *beavatkozó jogállása és a beavatkozó iratbetekintési joga* tekintetében némi bizonytalanságot véltünk felfedezni. A tervezet 52. § (3) bekezdése értelmében az önálló beavatkozó mindaddig, amíg beavatkozása megtagadását, illetve kizárását jogerősen el nem bírálják, a beavatkozó jogait gyakorolhatja. Ugyanakkor a tervezet 166. § (2) bekezdése szerint a beavatkozó és annak képviselője a per iratainak megtekintésére, valamint azokról másolat (kivonat) készítésére a beavatkozást megengedő határozat meghozatalát követően jogosult. Első pillantásra bizonytalannak tűnik, hogy az elsőfokon megtagadott vagy kizárt beavatkozó mennyiben gyakorolhatja iratbetekintési jogát. Megítélésünk szerint a titokvédelemhez fűződő jogi érdek, a beavatkozás eszközével elkövetett visszaélések elkerülése végett inkább a 166. § (2) bekezdésének megoldása felé kell közelíteni a kellően egyértelműsített megoldást.

¹⁹ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 150. § (5) bekezdés.

2.6. A fokozódó írásbeliség

Üdvözljük a *keresetlevél* (és az írásbeli ellenkérelem) *formai kellékeinek, struktúrájának részletes törvényi szabályozását*, ameddig azt a *bírói gyakorlat* kellő rugalmassággal fogja kezelni. Az alaposan előkészített tárgyalások, az *időszerű eljárás záloga*, hogy a bíróság a lehető leghamarabb megismerje a per jogi, ténybeli, bizonyítási kereteit. Ennek szem előtt tartásával helyes iránynak tartjuk a *bírósági meghagyás* kissé átalakított szerepét, ami illeszkedik egyben a fokozott írásbeliségi követelményhez.

2.7. Bizonyítási kizárás

Ugyanakkor kissé enyhítendőnek tartjuk a tervezet és a törvényjavaslat szigorát abban a tekintetben, hogy *bizonyítási indítványt milyen időben terjeszthet elő a fél*. Ismeretes előttünk, hogy a *preklúzió* korábbi előkészítő anyagokban szereplő szigorúbb rendelkezései a közzétett tervezetben már nem szerepelnek, így *tételes rendelkezés nincsen* arra nézve, hogy a perelőkészítő nyilatkozatok elmulasztása esetén később hatályosan bizonyítási indítvány már nem terjeszthető elő. E szabály elejtése azonban, bár valóban enyhítés, nem feltétlenül éri el a jogalkotó célját, ha azt az általános és az érdemi tárgyalás későbbi szabályaival összevetjük.

Az általános szabályoknál a mulasztás általános jogkövetkezményei között továbbra is szerepel – helyesen – a cselekmény későbbi teljesíthetlensége. Az érdemi tárgyalási szak tartalma kapcsán úgy szól a törvény, hogy a bíróság a perfelvétel során meghatározott keretek között dönti el a pert,²⁰ és a fél az érdemi tárgyalási szakban csak e törvényben meghatározott esetben tehet vagy változtathat meg perfelvételi nyilatkozatot.²¹ Mivel bizonyítási indítvány csak a perfelvételi nyilatkozatban tehető meg,²² perfelvétel kiegészítésének, illetve utólagos bizonyításnak pedig lényegében csak az igen szűk körben megengedett keresetváltogatás esetén és körében van helye,²³ könnyen előfordulhat, hogy önhibán kívül előterjeszteni elmulasztott bizonyítási indítvány reked ki az eljárásból. Tisztában vagyunk az eljárás professzionalizálásához fűződő társadalmi, jogalkotói érdekekkel, mindazonáltal megfontolásra ajánljuk egy olyan *biztonsági szelep* beépítését, amely legalább az önhibán kívül előterjeszteni elmulasztott bizonyítási indítványt és bizonyítékot beengedné az érdemi tárgyalási szakba.

²⁰ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 218. §; T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, 214. § (1) bekezdés.

²¹ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 219. §; T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, 214. § (2) bekezdés.

²² A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 186. § (1); T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, 183. § (1) bekezdés.

²³ A polgári perrendtartásról szóló törvény tervezete, 226–227. §; T/11900. számú törvényjavaslat a polgári perrendtartásról, 220–221. §§ és 222. §.

2.8. Fellebbezés egyes eljárási döntések ellen

A tervezetet megvizsgálva arra jutottunk, hogy a *perköltésben és pénzbírságban marasztaló elsőfokú végzések* ellen a tervezett rendelkezések nem tűntek *fellebbezési jogot* biztosítani. Bizonyosak vagyunk abban, hogy a jogalkotói szándék nem irányulhat arra, hogy a végzések közül a jelenleg is fellebbezhető e fontos típusú végzések tekintetében szűkíti a jogorvoslatot, ezért javasoltuk azok felvételét a kivételes – fellebbezést engedő – csoportba. Szintén megelégedéssel nyugtáztuk, hogy az elkülönített perköltésrész viseléséről szóló, a törvényjavaslat 93. §-a immár külön fellebbezést enged ebben a tárgyban, amit a 365. § (2) bekezdés *b*) pontjával együtt értelmezve már megvan a fellebbezési jog a perköltésben marasztaló végzés ellen, így orvosolva ezt az alkotmányossági aggályt.

3. Összegző gondolatok

Mindezek az észrevételek jobbító szándékúak voltak, már csak azért is, mert volt alkalmunk részt venni a kodifikációs munkafolyamat valamennyi fázisában, így az igazságügyi miniszter tervezetét nem tekinthetjük tőlünk idegen, elméleti magasságokból kritizálendő anyagnak. Amíg azonban egy tervezet még nem szilárdult törvénnyé, *pro futuro, pro patria*, a szakmai közönség feladata a *de lege ferenda* meglátások közreadása, bizakodva abban, hogy a törvényalkotó felfigyel a jobbító észrevételekre. A törvényjavaslatban alkalmazott változtatások bizonyítják, hogy a jogalkotó megfontolta, megfontolja a jogtudomány felől érkező észrevételeket.

Abstract

The future Civil Procedure has been under recodification for three years now and the experts have made considerable effort to create a 21st century code. Now the draft of the Code was published by the Minister of Justice for social debate, and later on a Bill was introduced. This article offers several humble recommendations *de lege ferenda*, where the text of the code needs amendment and no interpretation may result in the desirable outcome. Several earlier remarks of the author have been accepted and are now reflected in the Bill, and these points shall be identified and evaluated.